

Den vitenskapelige bearbeidelse av keramikken fra Bryggen i Bergen

Av Asbjørn E. Herteig

I likhet med de fleste funngruppene fra Bryggen er det betydelige problemer knyttet til den vitenskapelige bearbeidelse av keramikken. Generelt skyldes det materialets og funnforholdenes kompleksitet, for keramikkenes vedkommende dessuten at det er tale om et materiale på 150-160.000 enheter. Man kunne naturligvis redusere dette materialet til en mer håndterlig størrelse, men en slik prosedyre avhenger av hvilke problemer man søker løst. Det skal derfor innledningsvis pekes på en del momenter som har betydning for vår målsetning generelt og på keramikken spesielt.

Bygningshistorisk har man med et relativt stereotyp bebyggelsesmønster å gjøre. Det består av en rekke bygninger arrangert i parallelle rekker ned mot stranden og ut gjennom havnebassenget. Innen hver enkelt gårdrekke var det kjøpmenn med egne innen- og utenlandske kontakter som i ulik grad kan reflekteres i funnstoffet. Og disse kontaktene som endret seg over tid, omfattet hele Nord- og Vest-Europa, tidvis også fjernere land. I løpet av de ca. 700 år utgravningen dekker, er den lokale bebyggelse representert av et 20-talls faser som hver skal ytes statistisk rettferdighet. Endelig må funnstoffet siktes med hensyn til kulturhistorisk, særlig kronologisk bærekraft alt etter funnkontekst da et betydelig materiale er fra sekundært deponerte masser. På den annen side er det nærliggende å tolke enkelte funnkonstellasjoner i sekun-

dært deponerte masser som kronologisk og kulturhistorisk primærmateriale. Det tenkes her på visse ansamlinger av knust keramikk på havbotnen foran kaiene, åpenbart lempet overbord etter farten over Nordsjøen. En vitenskapelig bearbeidelse av et statistisk utvalgt keramikkmateriale vil uten spesiell faglig og økonomisk innsats avskjære oss fra en rekke relevante problemstillinger og bl.a. redusere verdien av distribusjonsanalyser. Man har derfor funnet det riktig å bearbeide keramikken i sin helhet, og målet for denne bearbeidelse er felles for det samlede materiale; at det

Fig. 1. Bryggen i Bergen før brannen i 1955.

skal bidra til å kaste lys over den aktuelle periode (ca. 1100-1700 e.Kr.) og Bergens historie i særdeleshett. Med utgangspunkt i byens sentrale stilling i denne periode og keramikken vidt forgrenete internasjonale opphav er det dessuten ønskelig å se de lokale kultur-mønstre mot den samtidige nasjonale og internasjonale bakgrunn.

Dette overordnede mål gjør det naturlig at bearbeidelsen av keramikken konsentreres om:

1. å definere opphavsområder
2. å dokumentere den lokale utbredelse over tid i den hensikt å etablere kronologiske sekvenser
3. å dokumentere den lokale samtidige utbredelse

med sikte på å etablere spesielle funnkombinasjoner, eventuelt preferanser for forskjellige markeder etc.

4. å foreta frekvensstudier av de respektive material-grupper
5. å definere former og funksjoner med sikte på en vurdering av lokal bruk. Alternativt om og i hvilken grad keramikken eller visse typer kar kan ha vært intern transitt.

Den skisserte målsetningen for bearbeidelsen av keramikken ble diskutert på et engere seminar i Bergen høsten 1981. Det deltok her kolleger fra England, Belgia, Tyskland og Sverige og man ble da enige om følgende prosedyre:

Fig. 2. Stentøy fra Siegburg funnet ved utgravningene på Bryggen i Bergen..

1. Materialet uansett datering og funnforhold underkastes en makroskopisk eller visuell petrologisk analyse med sikte på å definere materialgrupper; Grimston, Andenne, Saintonge, Siegburg o.l. Det antas at ca. 80% av keramikktilfanget vil la seg definere på denne måte.
2. Ved hjelp av tynnslip av tilfeldig eller statistisk utvalgt materiale foretas en mikroskopisk petrologisk analyse av de resterende 20% med sikte på definering av opphavsområder. Det regnes dessuten med en mikroskopisk etterprøving innen en del av de under punkt 1 definerte godstypene.

Bearbeidelsen befinner seg for tiden i den visuelle sorteringsfase. I den forbindelse kan det vises til at det er påvist 52 forskjellige materialgrupper etter at ca. 1/6 av keramikken er sortert, og disse gruppene stammer fra de fleste viktigste keramikksentra i Sør-Skandinavia, Tyskland, Nederland, Belgia, England og Frankrike, og fra 7-8 sentra innen det vestligste Middelhavsområdet. Foreløpig er det ikke påvist ett brott som kan ha hjemlig opphav. En oversikt over de preliminært definerte godstyper følger som bilag.

3. Etter at materialet er sortert etter anførte retningslinjer, er det klart for ytterligere gruppering i:

A primært deponert materiale

B sekundært deponert materiale

A 1 omfatter materiale fra eller assosiert med bygninger, avtreder, gater og andre strukturer som kan danne samtidige bosetningssammenhenger.

A 2 omfatter stratigrafisk sett samtidige ensembler som for eksempel brekkasje dumpet fra skip.

B-gruppen omfatter materiale, hvis primære lokale tilhørighet er ukjent.

4. Innen A-gruppen vil det nå være aktuelt med en ytterligere reduksjon av de respektive materialgruppene ved at materialet sorteres kronologisk og topografisk med sikte på å etablere det minste antall kar – ved telling og/eller veiing og eventuelt andre prosedyrer.
5. Det avsluttende dokumentasjonsnivå vil sikte mot en definering av typer og funksjoner og anvendelse av statistiske analyser med sikte på å definere distribusjonsmønstre, frekvenser o.l.
6. Den analyse som her i hovedtrekk er skissert av det primært deponerte materiale, vil i sin tur bli anvendt på det sekundært deponerte.

Som det fremgår av ovenstående er vårt arbeidsopplegg avhengig av petrologiske materialanalyser av utvalgte deler av vårt eget materiale, og det forutsetter igjen at det foreligger komparative analyser av stedegent materiale innen de respektive opphavsområder. Her råder imidlertid enda stor tilfeldighet internasjonalt. Når man likevel har valgt denne prosedyre, er det fordi en petrologisk analyse enklest lar seg gjennomføre fra et praktisk og økonomisk synspunkt.

Våre engelske kolleger innen The Medieval Pottery Research Group arbeider med og har påtatt seg å stille petrologiske definisjoner av relevante materialgrupper til disposisjon. Verre stiller det seg med det store kontinentale materiale som det knytter seg betydelige definisjonsproblemer til. En kontakt er etablert med kontinentale arkeologer som skal kartlegge materialgrupper med særlig behov for mineralogisk identi-

fikasjonsanalyse. Prøver fra disse blir slipt i Bergen og analysene forutsettes utført ved Geologiska Institutet i Lund under ledelse av fil.dr. Birgitta Hulthén. Da dette opplegg faller noe dyrt, søkes et tosidig samarbeid etablert med kontinentale, fortrinnsvis tyske kolleger. Inntil utfallet av denne plan er avklart, vil analysene bli utført i Lund.

I 1983 planlegges et pilotprosjekt fra en representativ del av det utgravde området. Dersom dette opplegg kan realiseres i løpet av året, er det klart for en større systematisk bearbeidelse av Brygge-keramikken.

Fra et faglig/vitenskapelig synspunkt er det imidlertid en rekke problemer som ikke er søkt belyst innen rammen av det skisserte opplegg. Det tenkes her først og fremst på de til dels mange varianter som foreligger innen enkelte av de preliminært definerte hovedgruppene. Når vår primære målsetning er tilgodesett, vil det derfor bli en viktig oppgave å føre analysene videre innen de respektive materialgruppene, og her ventet vi oss betydelig assistanse fra kolleger fra de respektive opphavsland for keramikken.

Bilag

Keramiske hovedgrupper preliminært definert ved visuell sortering, basert på ca. 1/6 av keramikkmaterialet:

1. York White Ware
2. York Grey Ware
3. Humber Type Wares/Bourne & Toynton
4. Scarborough
5. Grimston
6. Developed Stamford
7. London Area Brown
8. London Area Shelly
9. West Kent Type
10. North-Devon Gravel-Tempered Ware

11. Blau-Graue Ware
12. Pingsdorf
13. Langerwehe/Duingen
14. Rhenish Proto-Stonewares
15. Siegburg
16. Frechen Stoneware
17. Köln Stoneware & Frechen
18. Raeren & Langerwehe
19. Westerwald
20. Denmark/Sweden
21. Aardenburg Type
22. Dutch Redwares
23. German Redwares
24. Weser Ware
25. (Wanfried) Werra
26. Low Countries Grey Wares
27. Certain Cooking Pot-Types
28. Blackware – Slav./Baltic
29. Jutish Ware
30. Delft Type Wares
31. Porcelain
32. Andenne
33. Rouen
34. Beauvais Type
35. Saintonge
36. Mediterranean divided into:
 - Medieval Eastern Mediterranean – Rakka
 - Spanish – Malaga
 - Spanish – Valencian
 - Spanish – Alkaline
 - Med. Maiolica
 - Post-Medieval Portuguese-Merida
 - Spanish, Seville, olivejars
37. Certain Post-Medieval White Wares
38. Tiles and Bricks
39. Miniatures
40. Misc. Other Stonewares
41. Certain White Wares
42. Certain Red Wares
43. Marbles and Clay Pipes
44. Uncertain – only partly sorted
45. Modern
46. Secondarily Burnt Pottery